

А. Шкель

МОВЫ Ё МАЕЙ ГАЛАВЕ: ПАВОДЗІНЫ БІЛІНГВА-АМАТАРА

Паводле гіпотэзы Сапіра-Уорфа, мова як самастойна («цвёрдая» фармулёўка), так і нараўне з іншымі крытэрыямі («мяккая» фармулёўка) вызначае мысленне і кагнітыўныя працэсы яе носьбіта. Раней гэта гіпотэза была даволі папулярнай, але зараз ад яе адмаўляюцца. Тым не менш, яна застаецца даволі цікавай і для сучасных даследчыкаў.

У ходзе лінгвістычнага эксперыменту, назірання і аналізу было выяўлена:

1. Рускамоўныя інфарманты пры пераходзе на беларускую мову пераставалі ляца, станавіліся спакайнейшымі, больш стрыманымі, размаўлялі цішэй і агулам, былі куды больш прыемнымі суб'яднікамі.

2. У інфармантаў, якія пачыналі размаўляць на англійскай мове, былі адзначаны іншыя змены ў моўных паводзінах. Так, камуніканы пачыналі ляца (чаго яны звычайна не робяць), закраналі не ўласцівыя ім тэмы, наогул былі больш вольнымі ў выбары тэмы размовы, інтанацыі, лексічных адзінак.

У наяўнасці, на наш погляд, змена моўных паводзін ва ўмовах выхаду з зоны моўнага камфарту.

Сярод інфармантаў былі і сапраўдныя білінгвы, якія па чарзе карысталіся ў рэчаіснасці, рэальным жыцці то беларускай, то рускай мовамі. У такіх інфармантаў не былі заўважаны нават найменшыя, самыя нязначныя маўленчыя змены. На наш погляд, гэта выклікана паступовым выраўніваннем кагнітыўных працэсаў і добрым валоданнем двума мовамі.

У ходзе даследавання было праведзена апытанне сярод інфармантаў. Паводле яго ўсе інфарманты пры выкарыстанні нехарактэрнай для іх мовы заўважалі адрозненні ў моўных паводзінах не толькі ў іншых людзей, але і ў сябе ў той жа сітуацыі. Некаторыя з апытаных адзначалі, што такія змены магчыма тлумачыць нязвыклымі для іх умовамі камунікацыі, недахопам слоўніка, а таксама спрашчэннем граматычных канструкцый.

Такім чынам, змены ў моўных паводзінах, а, магчыма, і ў кагнітыўных працэсах, былі заўважаны толькі ў тых інфармантаў, што не з'яўляюцца актыўнымі білінгвамі. У той самы час моўныя паводзіны і, як магчыма меркаваць, мысленне актыўных білінгваў ніяк не змяняліся ў залежнасці ад выкарыстанай імі мовы.

М. Яромка

МОЛАДЗЕВЫ СЛЭНГ У БЕЛАРУСІ

Сёння сярод тых, хто актыўна карыстаецца беларускай літаратурнай мовай, пераважаюць прадстаўнікі інтэлігенцыі, адукаваная моладзь, што дазваляе зрабіць выснову пра адносна якаснае валоданне мовай. У працэсе штодзённых стасункаў носьбіт мовы сутыкаецца з неабходнасцю разнастаіць

вуснае і пісьмовае маўленне. Адным са шляхоў вырашэння гэтай задачы выступае ўжыванне лексічных адзінак слэнгу. Каб займець уяўленне пра перспектывы названага працэсу, неабходна высветліць прыроду ўзнікнення слэнгізмаў у беларускамоўнай прасторы. Мэта дадзенай працы – вызначыць шляхі фарміравання слэнгавай лексікі ў сучаснай беларускай мове.

На аснове назіранняў за выкарыстаннем размоўнай беларускай мовы ў вуснай і пісьмовай формах быў складзены спіс слоў, якія можна аднесці да слэнгізмаў. Лексікаграфічны аналіз дае магчымасць канстатаваць адсутнасць адабраных лексічных адзінак у слоўніках, што не дазваляе аднесці іх да беларускай літаратурнай мовы.

Паводле паходжання ў беларускай слэнгавай лексіцы можна вылучыць наступныя групы.

1. Слова, утвораныя ад слоў літаратурнай мовы пры дапамозе словаўтваральных сродкаў (*падабайка* ‘умоўнае выражэнне адабрэння матэрыялу ў сацсетках’, скарачэнні *сучбелліт*, *шчырдзяк*, *прывіт*) ці семантычнага пераносу (*дакалупацца* ‘старанна вышукваць недахопы ў пэўных дзеяннях’).

2. Запозычэнні: з дыялектаў (*гамон* ‘поўная адсутнасць перспектывы, канец, фіяска’); з іншых моў: а) з украінскай (*атож* – выклічнік, які выражае пацверджанне; эмацыйны станоўчы адказ на агульнае пытанне), б) з польскай (*бздур* ‘штосьці незразумелае, няважнае, непатрэбнае’, гл. польск. *bzdura* ‘піероважна rzecz lub sprawa’), в) з рускай, у тым ліку калькі: *прышпільны* ‘той, які выклікае смех, з якога можна жартаваць; займальны’, гл. рус. *прикольный*.

Цікавасць выклікае такая з’ява, як функцыяванне «трасянкаі» ў якасці своеасаблівага замяшчальніка слэнгу. Адукаваныя носьбіты беларускай мовы, маўленню якіх наогул не ўласцівая моўная інтэрферэнцыя, свядома карыстаюцца «трасянкай» з мэтай выказаць уласнае стаўленне да сітуацыі. Найчасцей інтэрферэнтныя моўныя адзінкі ўжываюцца дзеля надання выказвання адцення іроніі, завастрэння ўвагі на эмоцыі, ацэнцы: *Я дзіка ізіняюсь, можна пытанне? Я спрабавала нешта тлумачыць, але гэтая жэнішчына, такое адчуванне, ватчы не здатная слухаць!*

Фарміраванне беларускага слэнгу дае магчымасць казаць пра актыўнае стаўленне да мовы з боку яе носьбітаў, бо сведчыць пра прывязанасць працэсу свядомай перапрацоўкі рэальнасці да канкрэтнай моўнай прасторы. Складваючыся пры актыўным выкарыстанні мовы, слэнг, у сваю чаргу, спрыяе ўзнікненню большай цікавасці да ўжывання беларускай мовы, забяспечваючы арганічнасць гэтага працэсу ў вялікай колькасці разнастайных кантэкстаў.